

Національний
банк України

Звіт про фінансову стабільність

17 грудня 2019 року

Головне

- Банківський сектор залишається у хорошому фінансовому стані. Банки високоприбуткові, рентабельність капіталу сектору є рекордною.
- Проведене у 2019 році стрес-тестування показало, що у системі залишається кілька банків, зокрема два державних, із суттєвими проблемами.
- НБУ очікує швидких рішень незалежних наглядових рад державних банків, спрямованих на розчищення балансів від непрацюючих кредитів, зміну бізнес-моделей, оптимізацію операційних витрат.
- Рентабельність реального сектору стабілізувалась, боргове навантаження в цілому на прийнятному рівні. Збільшується кількість підприємств, які планують залучити банківське фінансування.
- Для відновлення іпотечного кредитування необхідно вирішити кілька фундаментальних проблем первинного ринку нерухомості. Він є вкрай непрозорим, а домогосподарства-інвестори не мають дієвих механізмів захисту своїх прав.
- Споживче кредитування стрімко зростає. На думку НБУ банки недостатньо консервативно оцінюють ризики за незабезпеченими кредитами. Щоб не допустити накопичення системних ризиків, НБУ запровадить підвищені ваги ризику для таких кредитів.
- У грудні НБУ прийняв два рішення для дедоларизації банківських балансів. Норма обов'язкових резервів за коштами у іноземній валюті збільшена до 10%, а за гривневими знижена до нуля. Валютні ОВДП уряду більше не вважатимуться безризиковими.
- Ключовим викликом для НБУ у наступному році стане розбудова інституційної спроможності для регулювання ринку небанківських фінансових послуг.

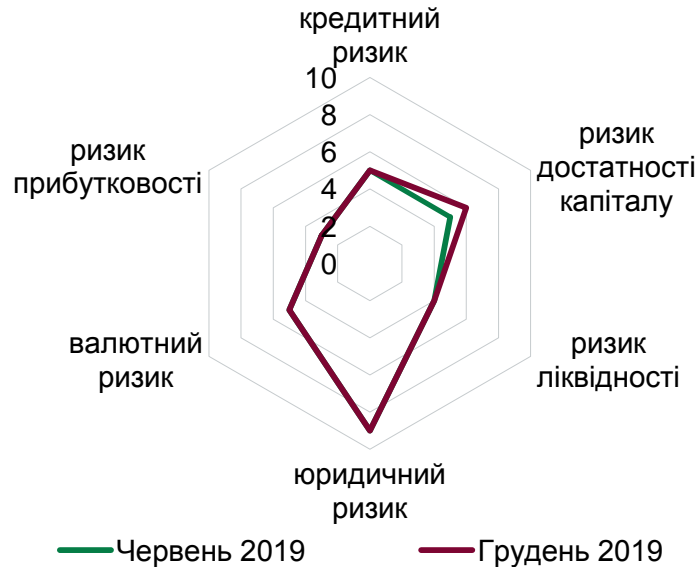
Індекс фінансового стресу знижується

Індекс фінансового стресу

Джерело: НБУ.

Карта ризиків банківського сектору

Кредитний ризик (const). Зростання прибутковості корпорацій, доходів населення сповільнюється. Корпорації зменшили борг, проте багато з них фінансово слабкі. У роздрібному сегменті пом'якшуються стандарти кредитування.

Ризик достатності капіталу (+1). Окремі банки (зокрема 2 державні) не підвищили фінансову стійкість порівняно з 2018. У них немає запасу міцності на випадок кризи.

Ризик ліквідності (const). Банки працюють в умовах високої ліквідності, проте конкуренція за депозити висока. Коротка структура пасивів – системний ризик.

Юридичний ризик (const). Ухвалена низка потрібних законів. Проте судова практика все ще є двоякою. Є ризики оскарження націоналізації Приватбанку.

Валютний ризик (const). Частка валюти в активах та зобов'язаннях банків зростає, вони кредитують бізнес у валюті. Відкриті валютні позиції не створюють значних ризиків, зовнішній борг не зростає.

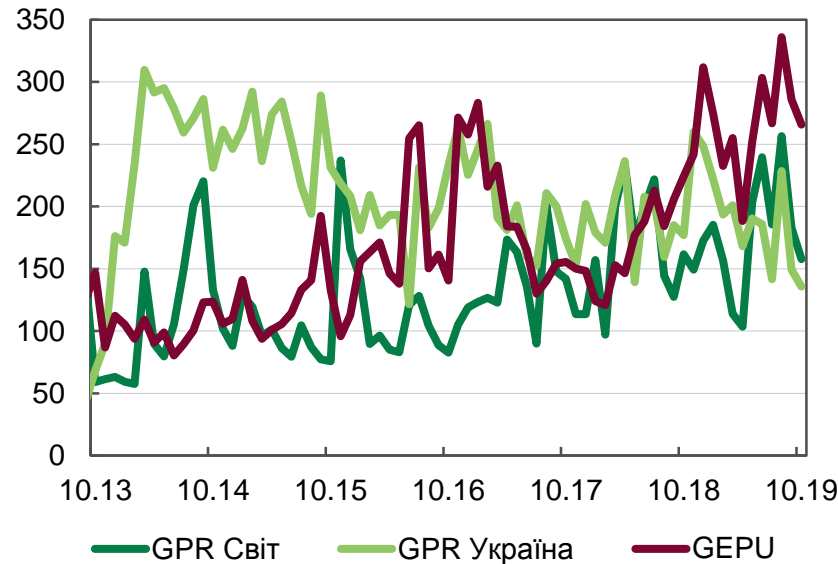
Ризик прибутковості (const). Умови роботи банків залишаються сприятливими, рентабельність капіталу історично висока, проте надалі скорочуватиметься.

Heat map ризиків банківського сектору

Ризики	12.15	2016	2017	2018	06.19	12.19
Кредитний	High	Medium	Medium	Low	Low	Low
Достат-сті капіталу	High	Medium	Medium	Low	Low	High
Ліквідності	Low	Medium	High	High	High	High
Юридичний	High	High	High	High	High	High
Валютний	Low	Medium	Medium	Low	Low	Low
Прибутковості	High	Medium	Medium	Low	Low	High
Середнє значення	High	Medium	Medium	Low	Low	Low

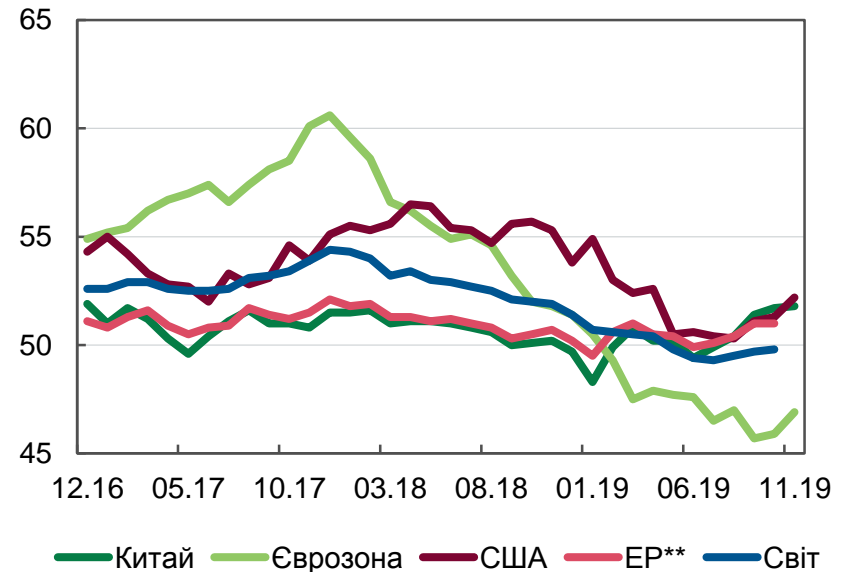
Світова економіка уповільнилась, проте є ознаки пожвавлення

Індекс геополітичних ризиків (GPR) та індекс непевності світової економічної політики (GEPU)

Джерело: Dario Caldara and Matteo Iacoviello; Davis, Steven J.

Динаміка випереджаючих показників PMI для виробництва*

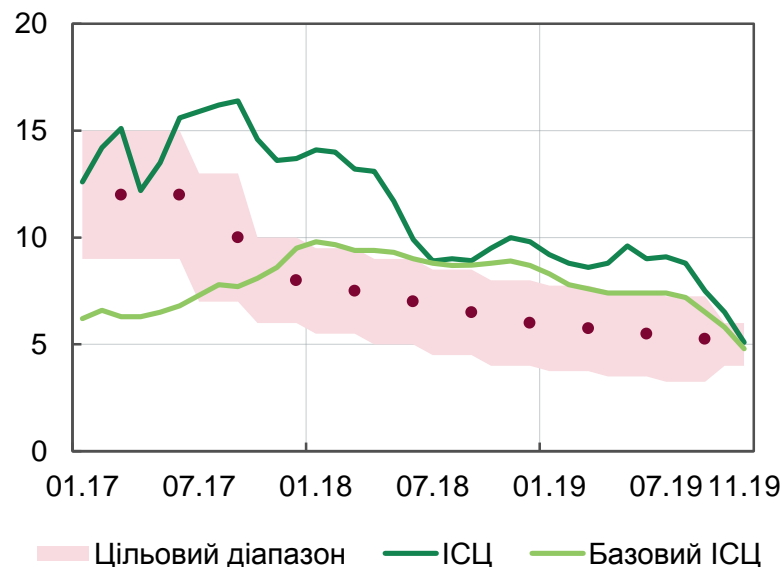
* значення понад 50 вказують на зростання показника, нижче – на скорочення; ** економіки, що розвиваються.

Джерело: Markit, Refinitiv Datastream.

- Геополітичні та геоекономічні ризики залишаються високими, світова економіка та міжнародна торгівля різко уповільнилися.
- Водночас, ризики рецесії відступили, очікування на 2020 рік кращі, ніж півроку тому. PMI для виробництва почав зростати для низки регіонів.
- Вартість активів економік, що розвиваються, відновлюється мляво.
- Ризики зупинки транзиту газу територією України високі.

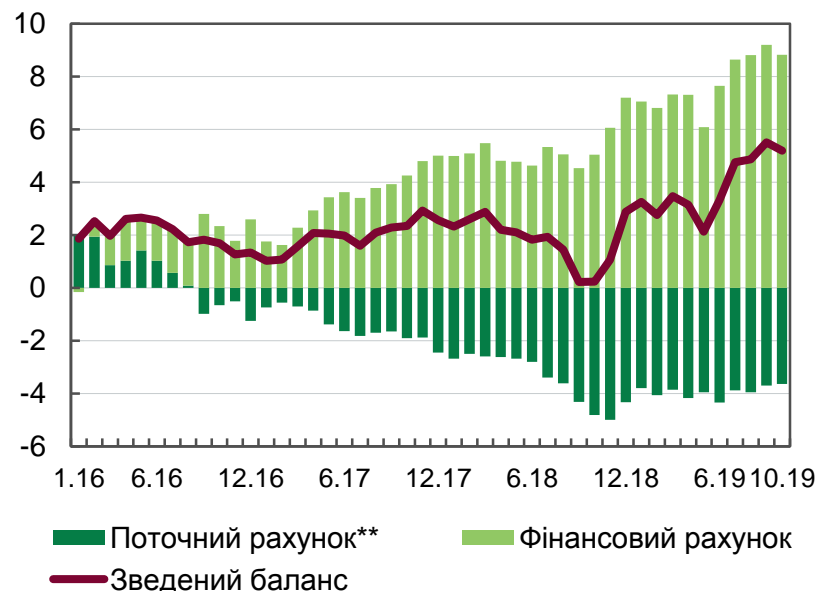
Економічна ситуація сприяє фінансовій стабільності

Індекси споживчих цін, % р/р

Джерело: ДССУ, НБУ.

Платіжний баланс у 2016 – 2019 роках, млрд дол*

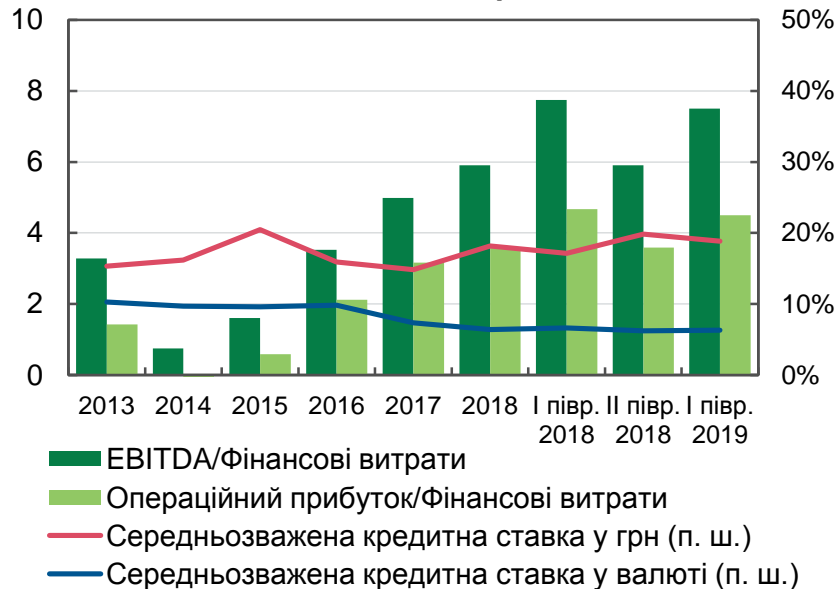

* 12-місячна плинна, ** Поточний рахунок разом з рахунком операцій з капіталом
Джерело: НБУ.

- У жовтні НБУ підвищив прогноз зростання ВВП до 3.5% у 2019 році.
- Зниження інфляції до цільового рівня та зменшення амплітуди її коливань дозволить відновити довгострокове кредитування.
- Дефіцит поточного рахунку низький, скорочується відносно ВВП. Зміцнення гривні не призвело до його зростання за підсумками 10 місяців 2019 року.
- Попит нерезидентів на ОВДП – новий фундаментальний фактор ринку.
- Погашення ОВДП у власності нерезидентів досить рівномірно розподілені у часі.

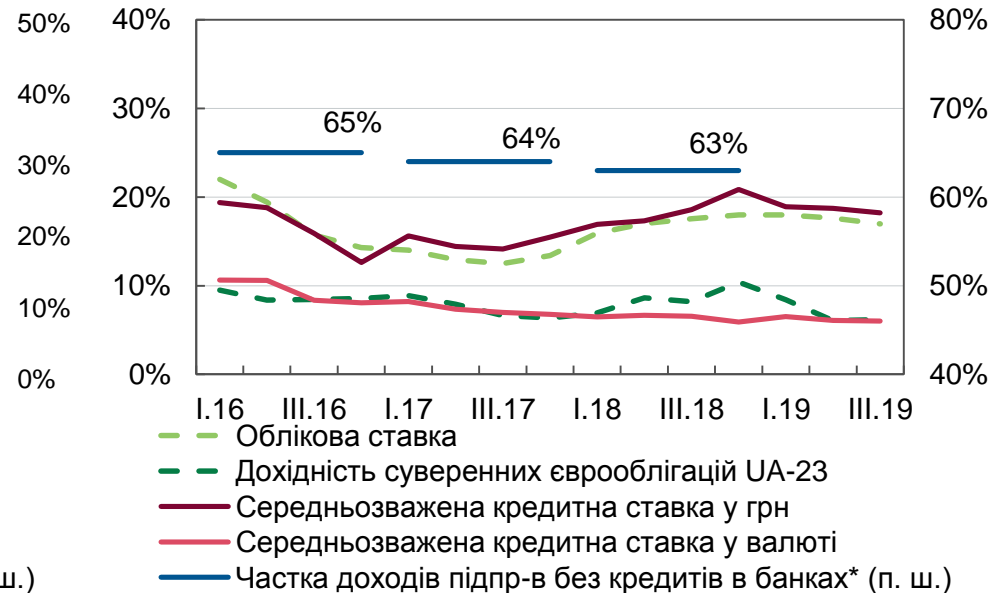
Фінансовий стан реального сектору прийнятний для нових залучень

Покриття відсоткових витрат нефінансових компаній операційним прибутком та EBITDA, відсоткові ставки за новими кредитами

Джерело: ДССУ, НБУ, розрахунки НБУ.

Динаміка відсоткових ставок та частка доходів підприємств без кредитів в українських банках

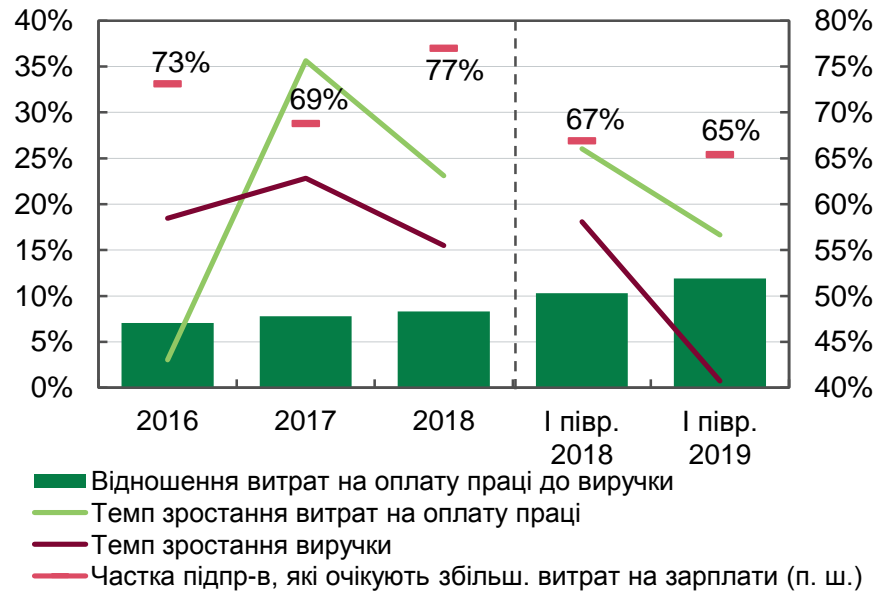
* Підприємства із заборгованістю більше 2 млн грн.

Джерело: НБУ, Bloomberg, ДССУ, розрахунки НБУ.

- Фінансові показники підприємств реального сектору стабілізувались. Хоча зростання доходу уповільнилось, прибутковість залишається на сталому рівні.
- Сформовано передумови для відновлення кредитування: очікується зниження ставок, боргове навантаження сектору нормалізувалось, посилюється захист прав кредиторів.
- Важливо, щоб зростання ризик-апетитів банків не призвело до пом'якшення кредитних стандартів.

Головні ризики – витрати на оплату праці та падіння експортних цін

Темпи приросту виручки, витрат на оплату праці нефінансових компаній* та очікування підприємств

* Дані великих та середніх підприємств.

Джерело: ДССУ, НБУ, розрахунки НБУ.

Зміна експорту у дол. еквіваленті та рентабельність EBITDA у розрізі галузей

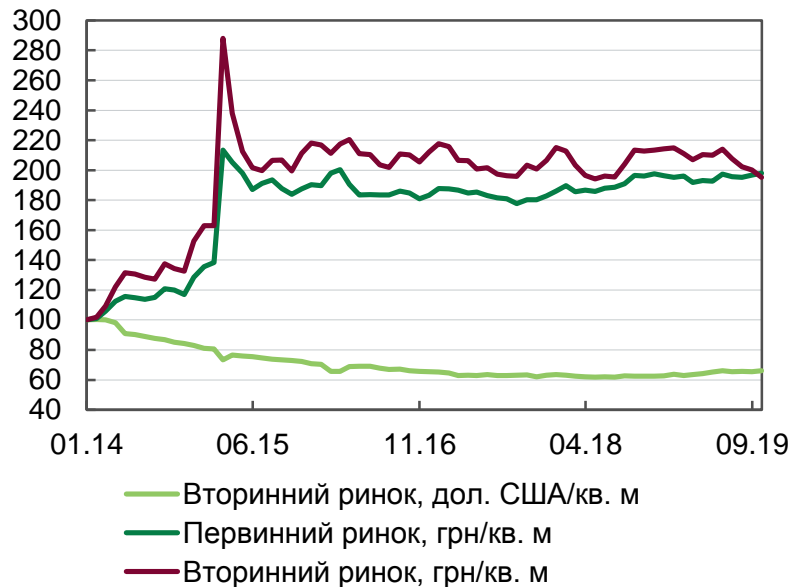

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

- Збільшення витрат на оплату праці значно випереджає зростання доходів підприємств.
- Зміцнення гривні мало помірний ефект на прибутковість експортерів. Одночасно зі зниженням доходів зменшувались витрати на собівартість, які також залежать від валютного курсу.
- Маржинальність окремих підприємств-експортерів скорочувалась через падіння світових цін (металургія, окремі галузі с/г та харчопрому).

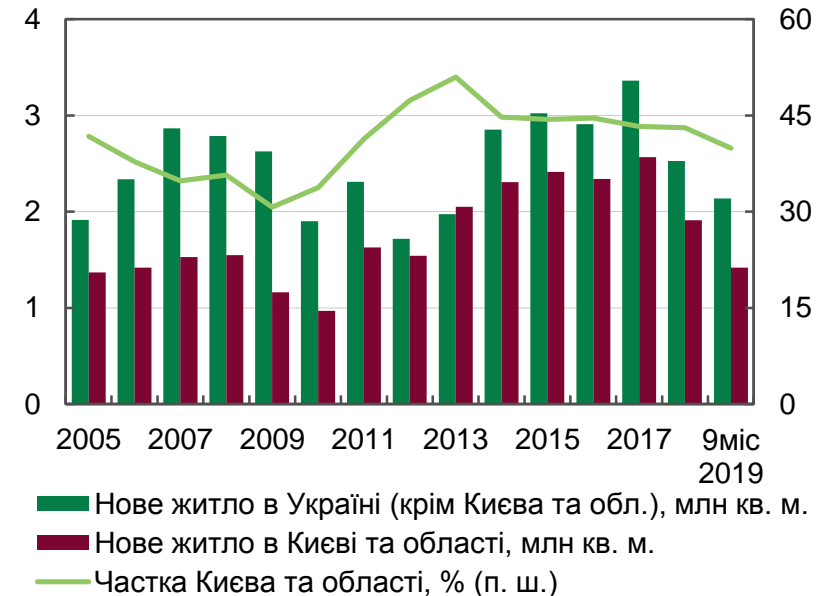
Ринок житла на підйомі, а от ціни – стабільні

Ціни на житло в Києві, грудень 2013 року = 100

Джерело: агентства нерухомості, розрахунки НБУ.

Пропозиція нового житла в багатоквартирних будинках

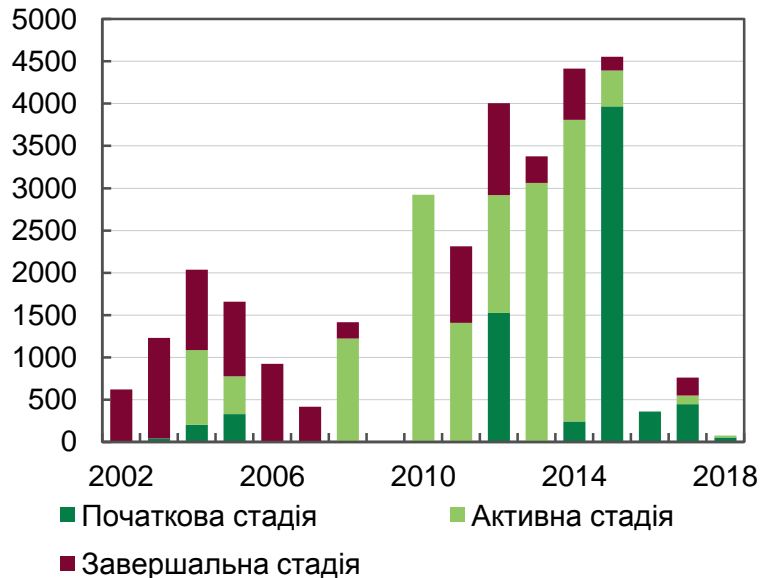

Джерело: ДССУ, Головне управління статистики у м. Києві

- Гривневі ціни на ринку житлової нерухомості залишаються відносно стабільними – нове житло подорожчало лише на 1% за останні 12 місяців та на 7% з вересня 2016 року.
- Завдяки зростанню доходів населення та зниженню реальних цін на житло, доступність та привабливість житла наразі є найвищими за останнє десятиріччя (з моменту початку розрахунків).
- Попри неприродно малі обсяги іпотечного кредитування, будівництво – на підйомі: за 9 місяців 2019 року в Україні було введено на 36.6% більше житла р/р.

Неврегульованість ринку – перешкода для розвитку іпотеки

Кількість квартир в довгобудах за роком початку будівництва та стадією при його зупинці

Джерело: DC Evolution, розрахунки НБУ

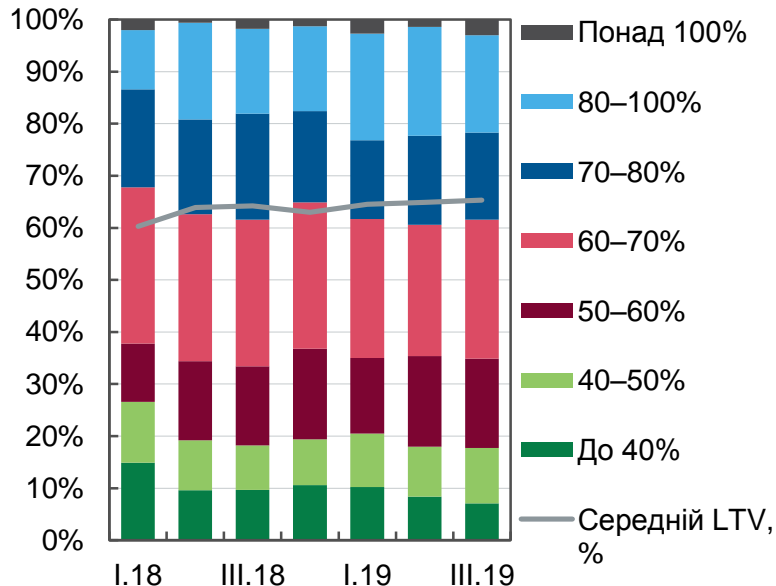
На первинному ринку житла існує низка невирішених проблем, що створюють ризики як для інвестора, так і для потенційного кредитора:

- Непрозорість ринку: відсутність інформації про кінцевих бенефіціарів забудовників та схеми їх фінансування.
- Низький рівень захисту прав інвесторів та непрозорість схем інвестування.
- Відсутня фінансова відповідальність забудовника за порушення умов угоди.
- Несвоєчасність введення житла в експлуатацію.

На кінець серпня 2019 року у Києві вже нараховувалось 66 житлових комплекси, що підпадають під ознаки довго- чи недобудов. Загальна кількість квартир в недобудовах в півтора рази перевищує середню річну кількість нових квартир в Києві за останні 5 років.

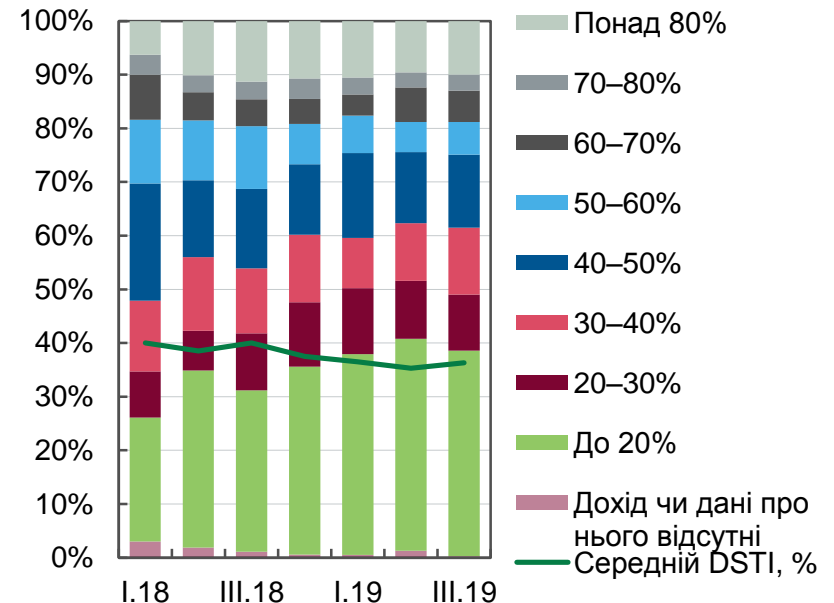
Умови іпотечного кредитування консервативні

Розподіл кредитів за LTV*

*Зважено за обсягом наданих кредитів
Джерело: інформація банків

Розподіл кредитів за DSTI на момент видачі іпотеки*

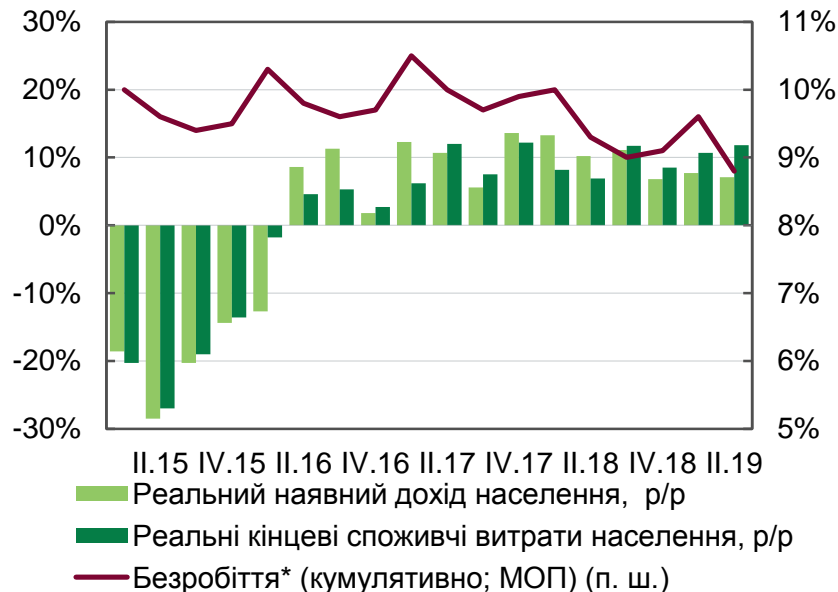

*Зважено за обсягом наданих кредитів
Джерело: інформація банків

- Обсяги іпотечного кредитування все ще малі, проте стабільно відновлюються.
- Банківські вимоги до позичальників цілком відповідають стандартам: середній Loan-to-value за новою іпотекою наразі становить 65%. Середній Debt-service-to-income за новими кредитами становить 36%, при цьому близько половини іпотеки видано із DSTI до 30%.
- Важливо, щоб банки зберігали високі стандарти кредитування надалі.

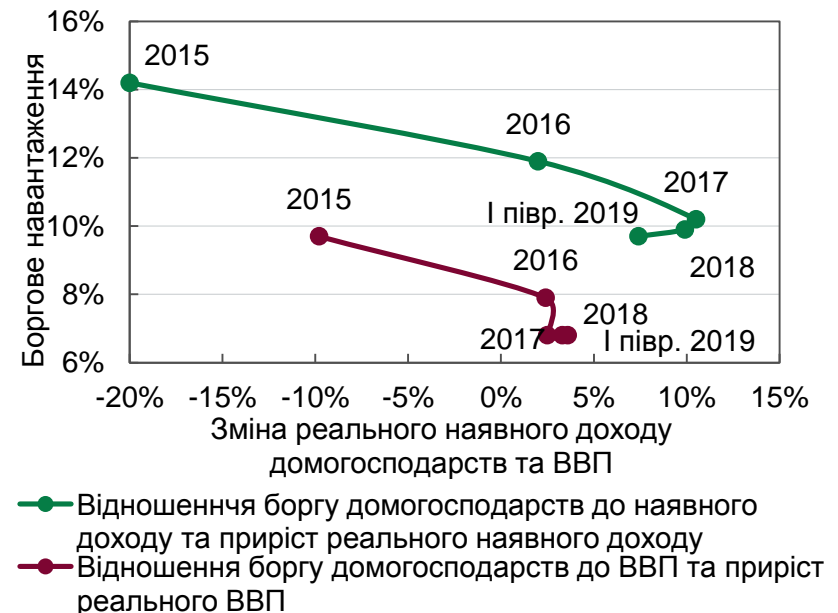
Зростання реальних доходів населення нормалізується

Зміна реального наявного доходу, споживчих витрат населення та рівня безробіття

* У % до економічно активного населення працездатного віку.
Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

Боргове навантаження на домогосподарства

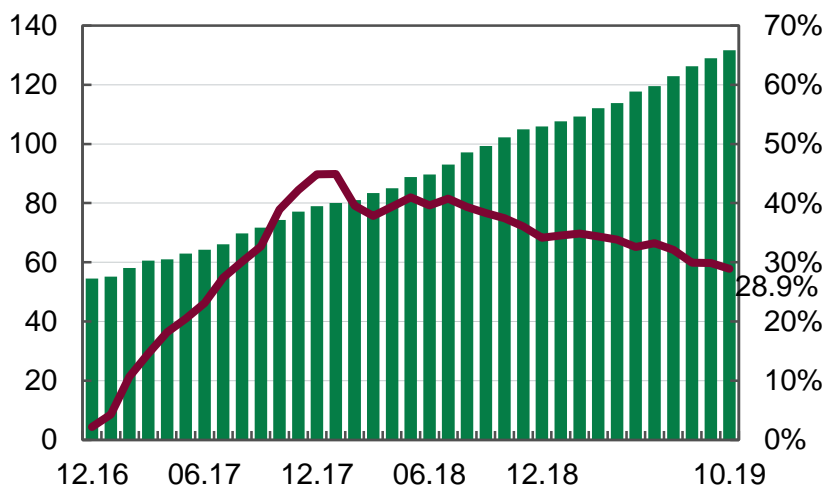

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

- У I півріччі 2019 року зростання реального наявного доходу населення уповільнилося на 4.1 в.п. до 7.4%.
- За 2 роки номінальна зарплата в дол. еквіваленті зросла у 1.5 раза. Співвідношення середніх зарплат у Польщі та Україні за 4 роки знизилось з 4.5 до 2.7 раза.
- Суттєво посилилась роль споживчого кредитування, але показники боргового навантаження залишаються нижче 10%.

Стале зростання споживчого кредитування зберігатиметься

Чисті кредити фізичним особам у гривні*, млрд грн

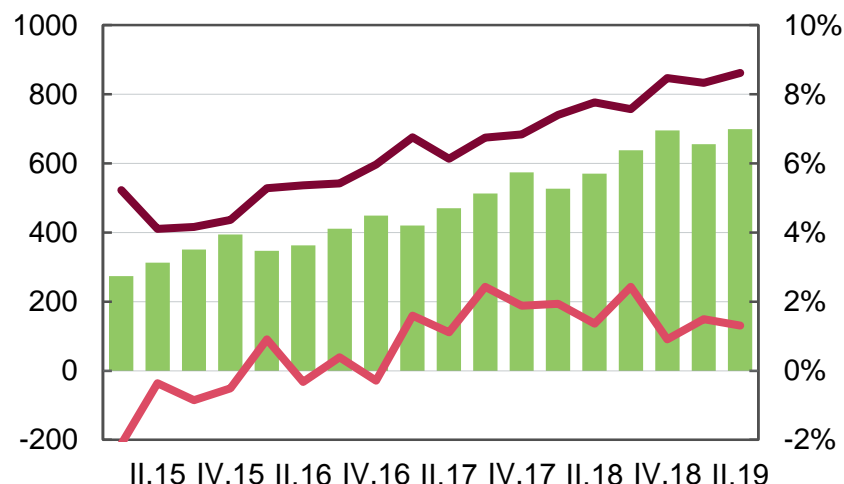

■ Чисті кредити — Приріст чистих кредитів р/р (п.ш.)

* У банках, платоспроможних на 01.11.2019.

Джерело: НБУ.

Вплив споживчого кредитування на споживчі витрати

■ Споживчі витрати, млрд грн

■ Нові гривневі споживчі кредити* до споживчих витрат (п. ш.)

■ Зміна гривневих споживчих кредитів* до споживчих витрат (п. ш.)

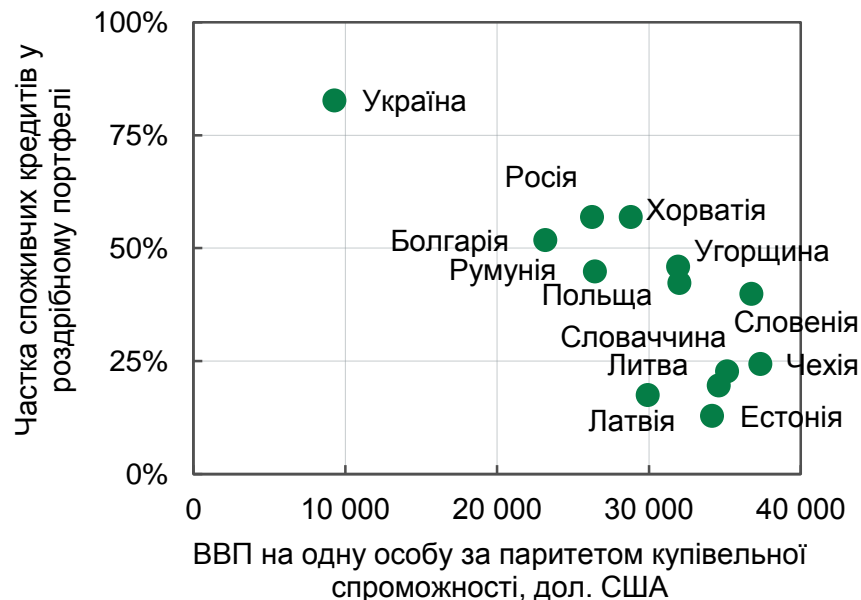
* Валові споживчі кредити платоспроможних банків та НБФУ.

Джерело: НБУ.

- Темпи зростання залишаються стабільно високими на рівні 28.9% рік до року.
- Зберігається значний попит на кредити за рахунок швидких темпів зростання доходів населення.
- Співвідношення нових кредитів до споживання домогосподарств вже становлять 9% і продовжує зростати.

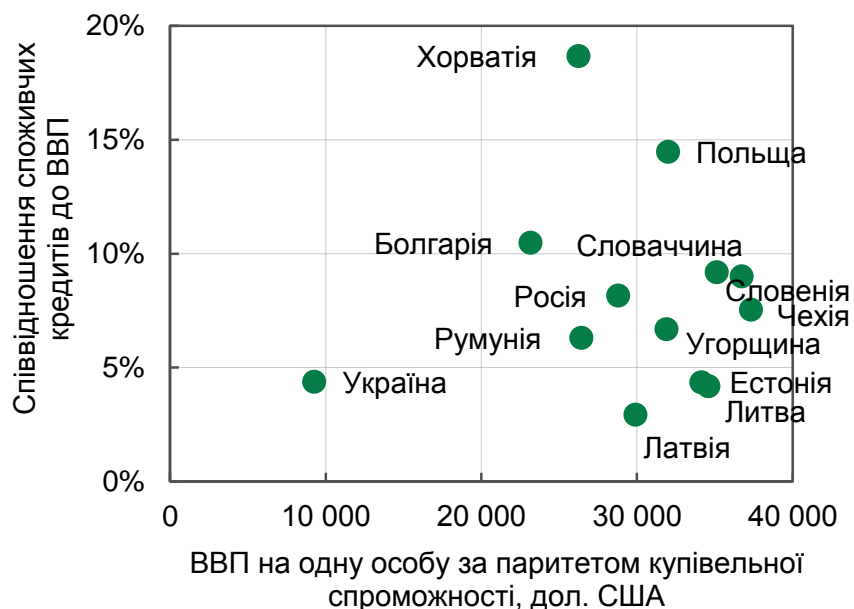
Споживчі кредити домінують у країнах зі слабшою економікою

Співвідношення ВВП на одну особу та частки споживчих кредитів у роздрібному портфелі банків

Джерело: МВФ, ЄЦБ, сайти центральних банків країн, НБУ.

Співвідношення ВВП на одну особу та споживчих кредитів до ВВП

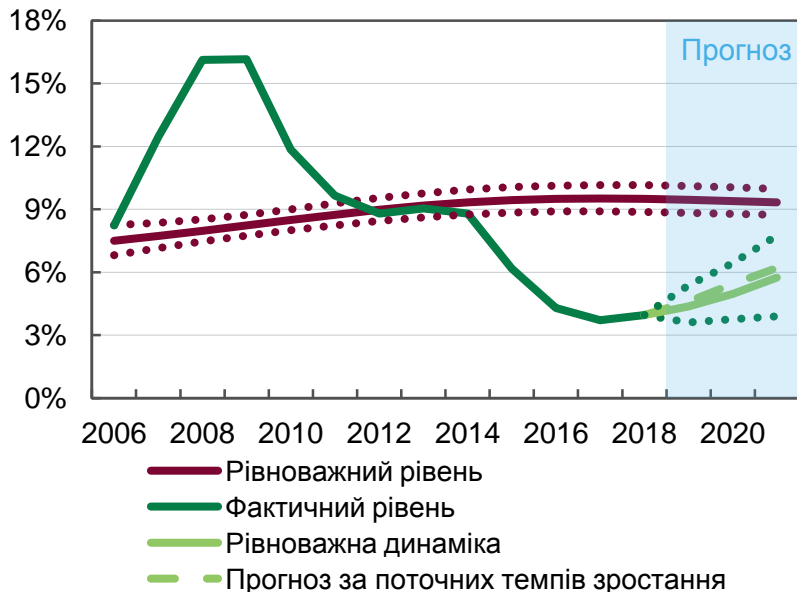

Джерело: МВФ, ЄЦБ, сайти центральних банків країн, НБУ.

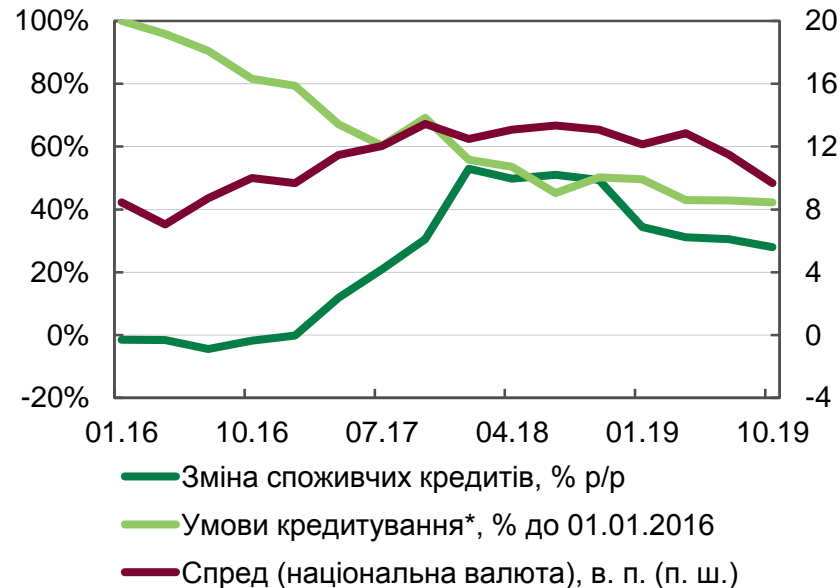
- Активне зростання незабезпеченого споживчого кредитування є особливістю держав, що розвиваються. З розвитком економіки його частка зменшується на користь іпотеки.
- Серед європейських країн обсяг незабезпечених споживчих кредитів переважно не перевищує 10% ВВП.

Споживче кредитування прямує до рівноважного рівня зашвидко

Співвідношення споживчих кредитів до ВВП та його рівноважний рівень, %

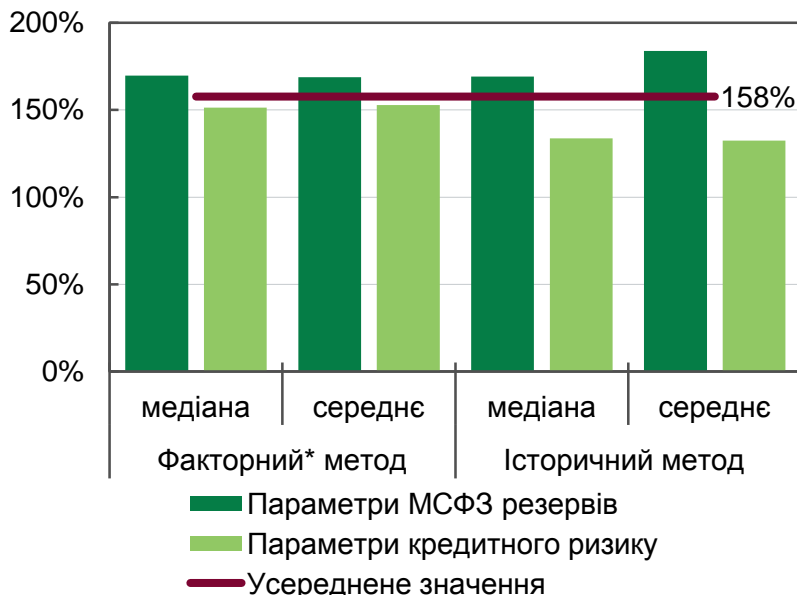
Умови кредитування та темпи зростання споживчих кредитів

- Рівноважного рівня проникнення споживчих кредитів до ВВП ще не досягнуто, проте темпи росту кредитування перевищують рівноважні.
- Згідно з опитуваннями про умови кредитування, банки після подолання кризи значно знизили вимоги до позичальників.

Неочікувані збитки мають покриватись капіталом

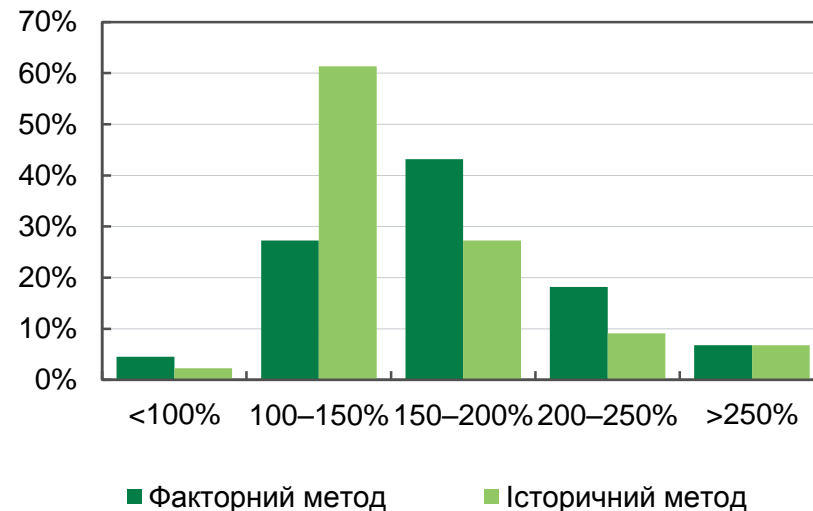
Усереднені оцінки ваг ризику споживчих незабезпечених кредитів на даних банків

* Факторний метод використовується за Базельським IRB

Джерело: інформація банків, розрахунки НБУ

Розподіл оцінок ваг ризику споживчих кредитів на даних банків

Джерело: інформація банків, розрахунки НБУ

- За розрахунками, здійсненими на даних банків, ваги ризику мають бути вищими за 100%.
- Підвищення ваг ризику окремих видів кредитів означає, що банки повинні будуть більшу частину таких кредитів фінансувати капіталом, а не депозитами.
- Щоб не допустити накопичення системних ризиків, НБУ підвищить ваги ризику для незабезпечених споживчих кредитів з початку 2021 року.

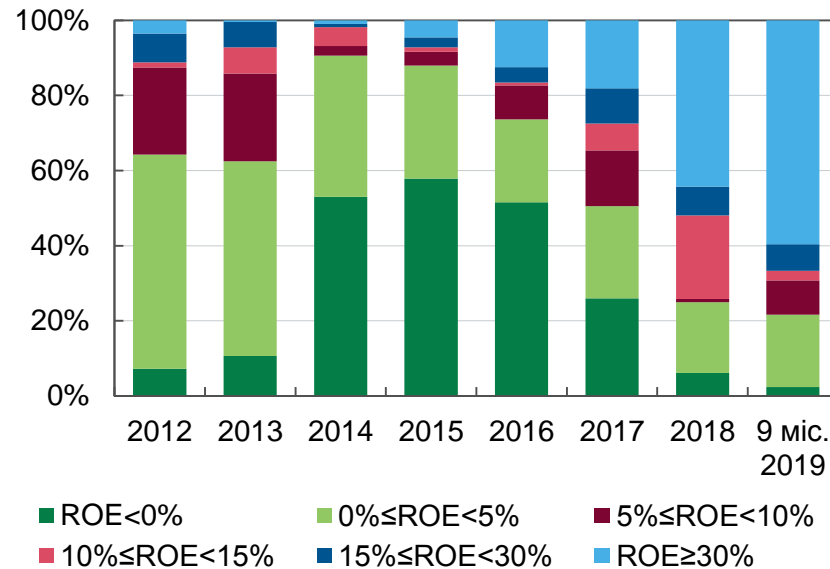
Банківський сектор високоприбутковий та рентабельний

Фінансовий результат банківського сектору, млрд грн

*Аннуалізовані дані.
Джерело: НБУ.

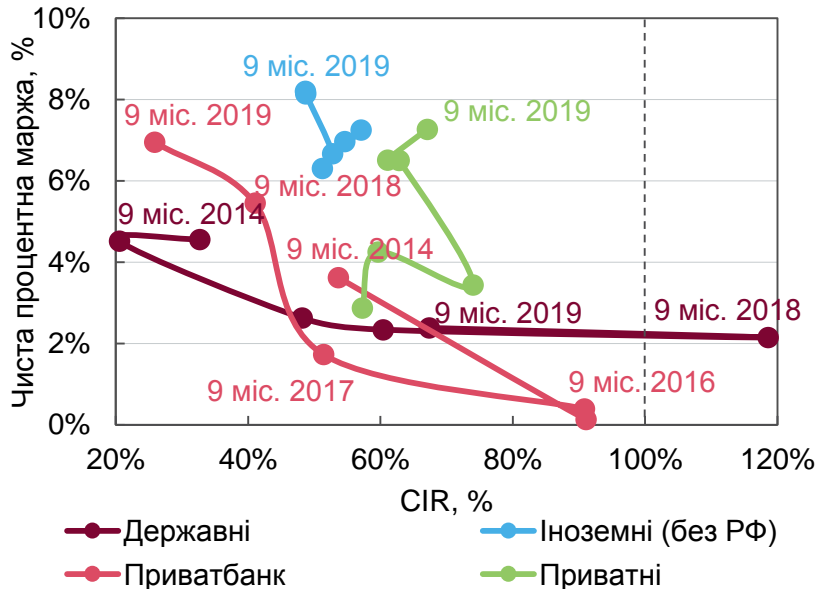
Розподіл чистих активів банківського сектору за рентабельністю капіталу (ROE) банків

- Чистий прибуток банківського сектору за 10 місяців 2019 року становив 52 млрд грн, в 3.5 раза вище р/р. Основні фактори - висока операційна ефективність та низькі відрахування у резерви.
- За 9 місяців 2019 року 15 банків, на які припадає 59.6% активів сектору, спрацювали з ROE понад 30%.

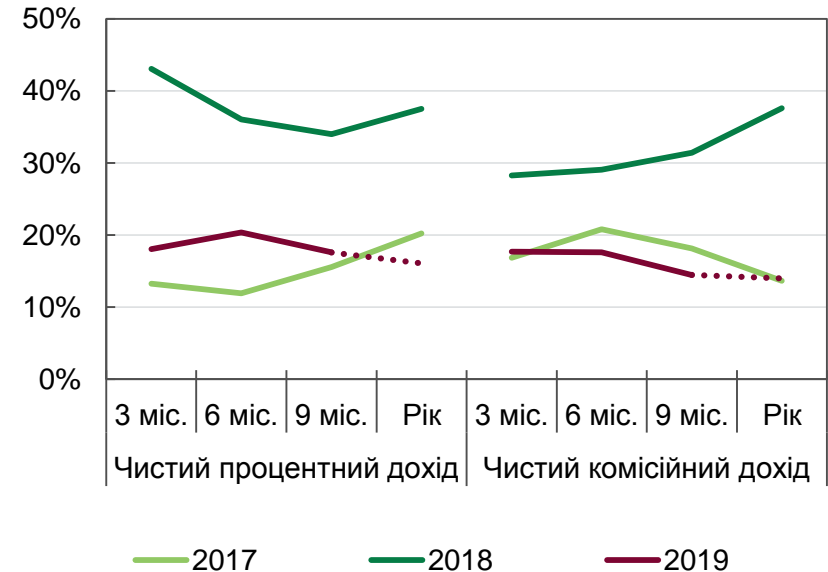
Процентні та комісійні доходи високі, але темпи уповільнюються

Співвідношення операційних витрат до доходів (CIR) та чиста процентна маржа за групами банків

Джерело: НБУ.

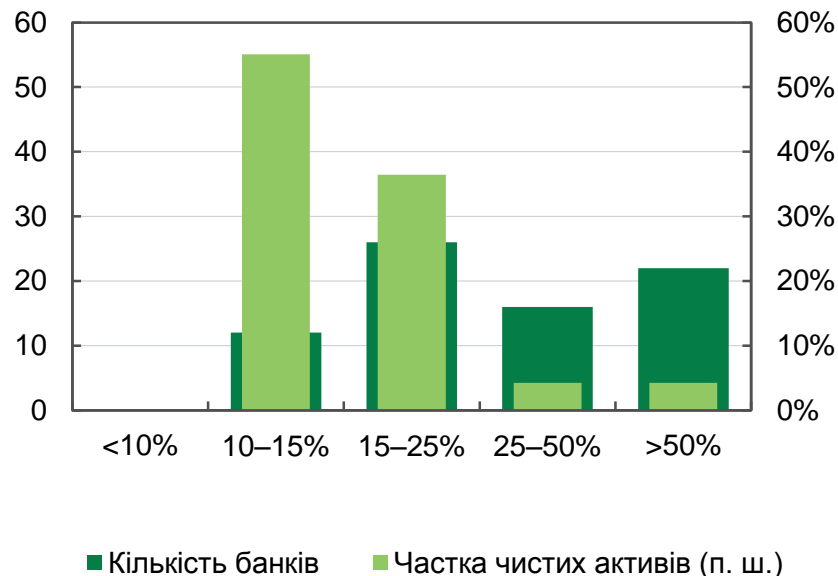
Зміна чистого процентного та чистого комісійного доходів, р/р

- Операційна ефективність у секторі висока: CIR = 47.4% проти 58.0% за 9 місяців минулого року, NIM = 5.8%.
- Темпи зростання чистого процентного доходу (+17.6% р/р) та чистого комісійного доходу (+14.5% р/р) за 9 місяців 2019 року були значно нижчі, ніж торік.
- Завдяки сповільненню інфляції процентні ставки знижуватимуться. Підтримувати високу NIM буде високодохідне роздрібне кредитування.

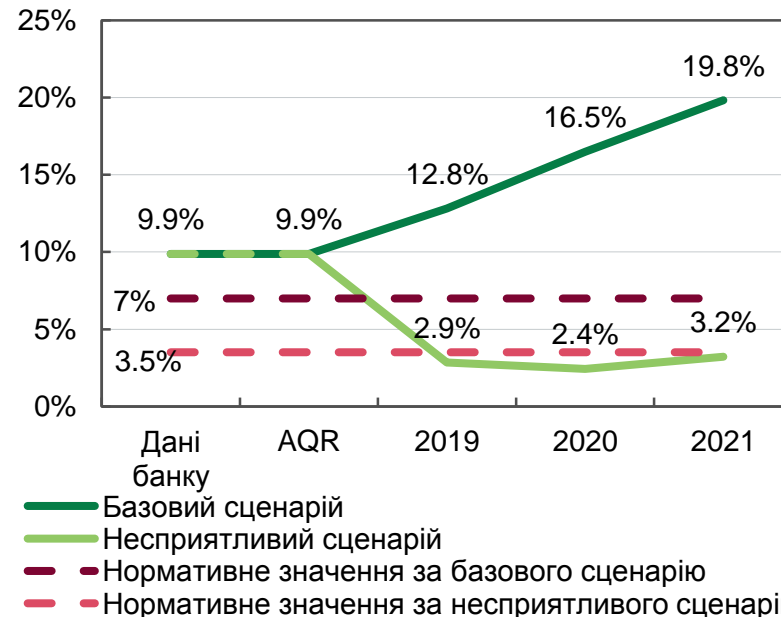
Не всі банки мають достатньо капіталу, щоб протистояти шокам

Розподіл достатності капіталу банків на 01.10.2019

Джерело: НБУ

Середньозважені оцінки нормативу достатності основного капіталу банків за результатами стрес-тестування*

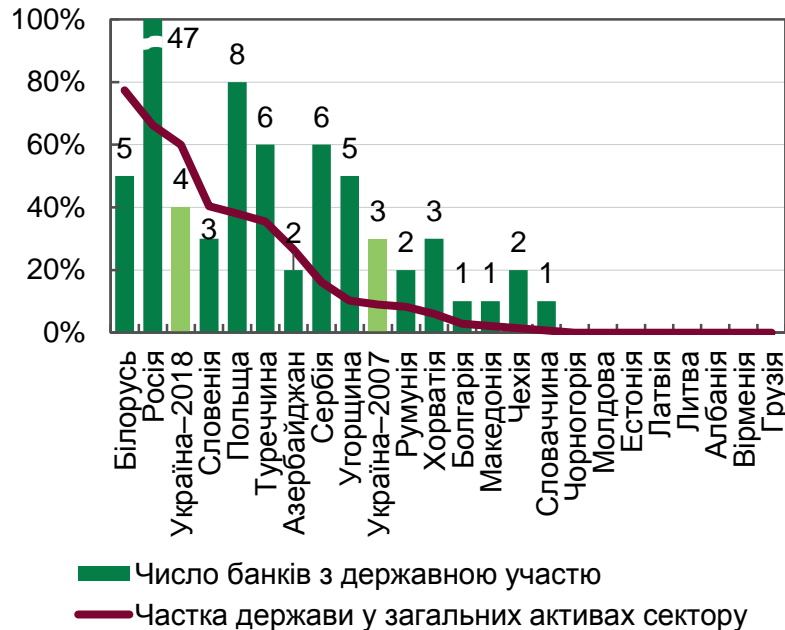

* Зважено за обсягом активів, зважених на ризик, у кожному із років.
Джерело: НБУ.

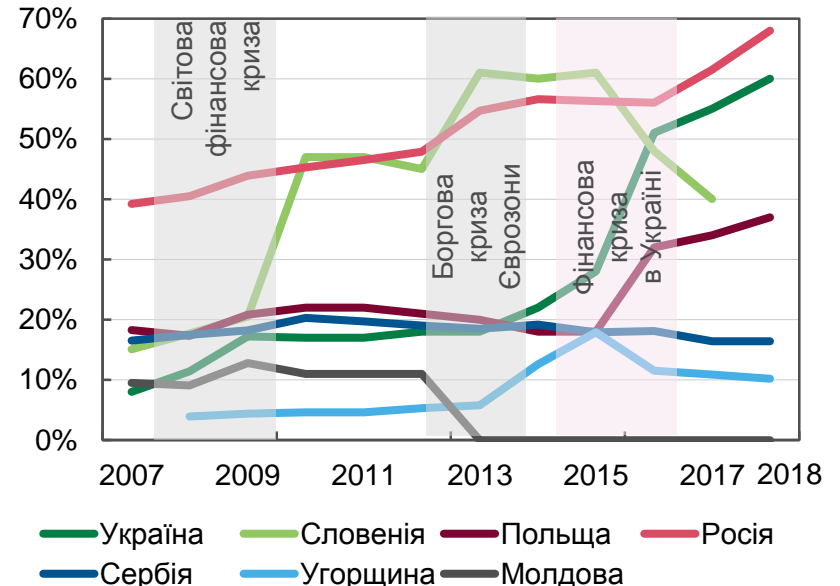
- За поточних умов банківський сектор належно капіталізований.
- Однак поступове підвищення вимог до мінімальної достатності капіталу вимагає капітального планування.
- За реалізації несприятливих шоків кредитний, процентний та валютний ризики можуть знизити достатність капіталу 18 банків.

В Європі держбанки переважно “нішеві”, спадок кризи або відсутні

Частка та кількість банків з державним капіталом у банківському секторі країн ЦСЄ

Частка державних банків у активах банківського сектору країн*, %

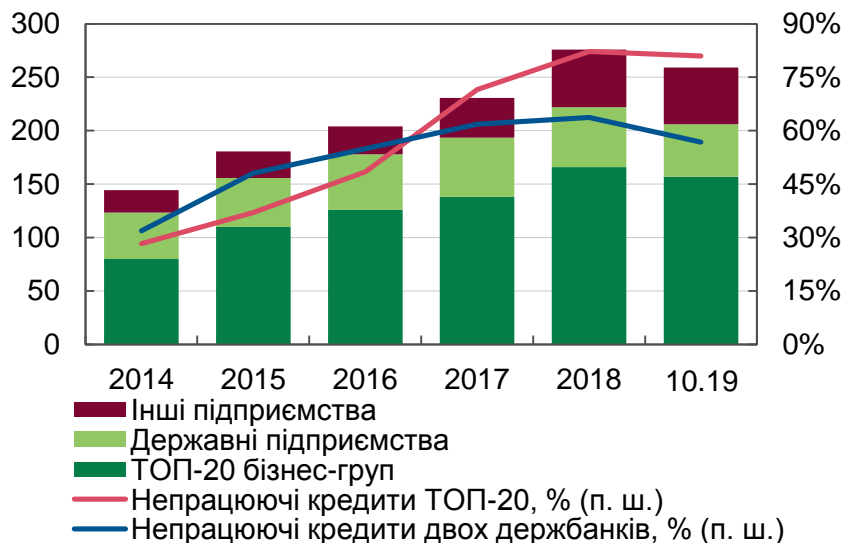
Джерело: НБУ, EBF, Raiffeisen Bank International, звітність банків з державним капіталом за 2017 рік.

* Відповідно до даних національних центральних банків.
Джерело: Raiffeisen Bank International.

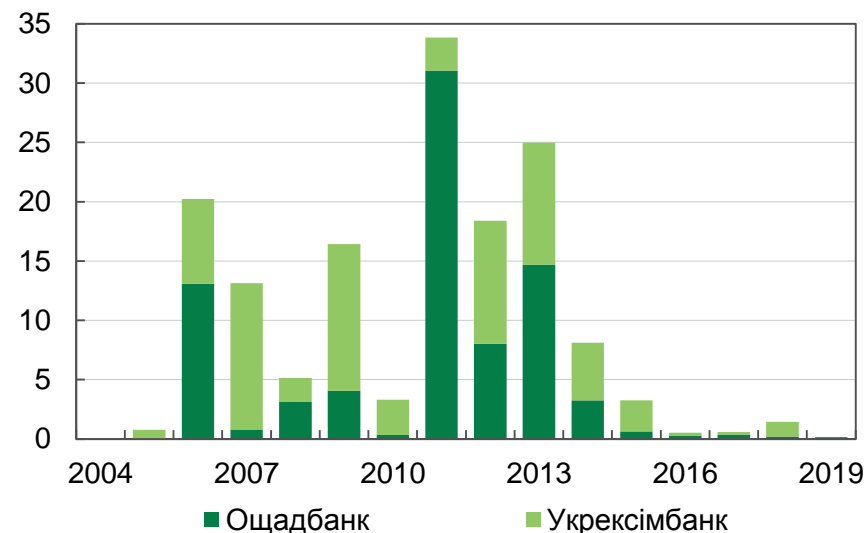
- У Європі державні банки рідко відіграють ключову роль у секторі.
- Принциповими рисами державних банків в країнах, де їхня частка матеріальна, є операційна ефективність, прибутковість та самостійність.
- Частка держбанків часто зростає внаслідок криз, коли уряди змушені підтримувати проблемні банки.

Кредитний портфель держбанків – історія української олігархії

Структура корпоративного кредитного портфелю Ощадбанку та Укрексімбанку, млрд грн

Роки надання кредитів, що стали непрацюючими, млрд грн

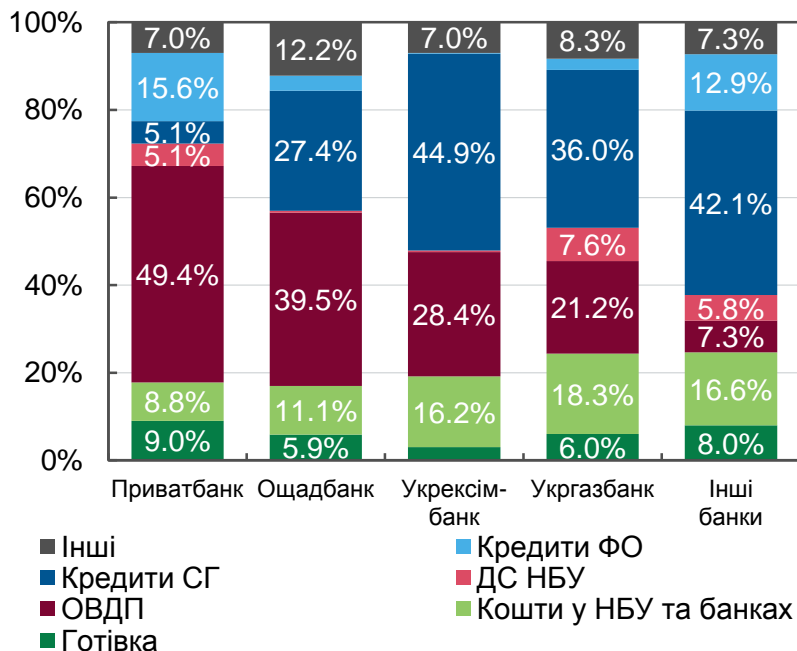

Джерело: НБУ.

- 60% портфелю державних банків – це кредити 20 відомих приватних бізнес-груп. Ці кредити мають погану якість та формують основну частину непрацюючого портфелю (81% всіх непрацюючих кредитів Ощадбанку та Укрексімбанку).
- Ощадбанк та Укрексімбанк досі не змогли врегулювати проблемну заборгованість. Рівень корпоративних NPL знизився до 56.8% та все ще суттєво перевищує показник приватних банків та банків з іноземним капіталом, крім російських (13,4%).
- Нові кредити переважно прийнятної якості, але кредитна політика має бути більш виваженою. Банки мають запровадити ефективну стратегію та дотримуватись її.

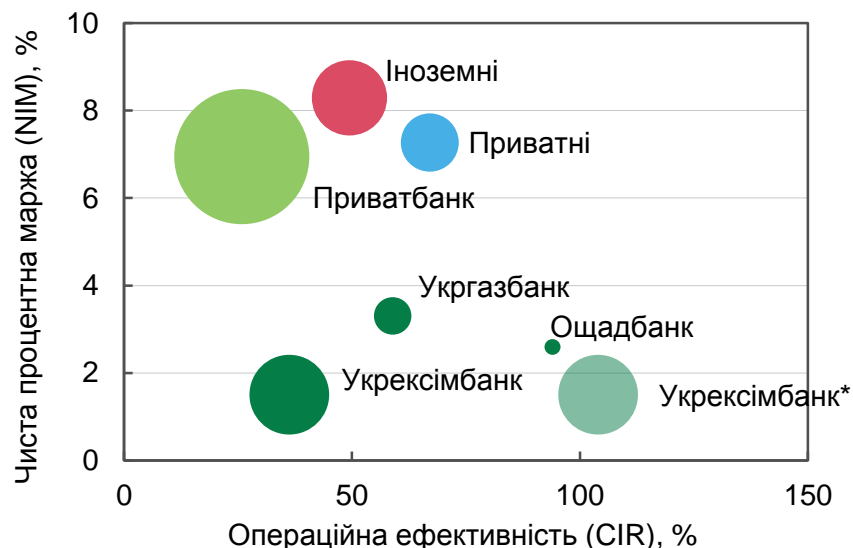
Окремі держбанки неефективні та не здатні генерувати капітал

Структура активів банків

Джерело: НБУ

Основні показники фінансового результату банків

* CIR без врахування доходів від валютних переоцінок.
Розмір кружечка відповідає показнику ROE.
Усі показники за групами зважені за розміром активів.

- У портфелях Ощадбанку та Укресімбанку переважають низькомаржинальні цінні папери та корпоративні кредити, значна частка яких непрацюючі.
- Внаслідок низької процентної маржі та високих адміністративних витрат банки не здатні стабільно генерувати капітал.
- Потреба в капіталі, оцінена за результатами стрес-тесту, становить 23.3 млрд грн у базовому та 45.8 млрд грн у несприятливому сценарії.

Рекомендації органам державної влади та наміри НБУ

Рекомендації органам державної влади

- Ухвалити закони для ефективного регулювання фінансового сектору
- Забезпечити повноцінне виконання нової програми співпраці з МВФ
- Прискорити реалізацію стратегії реформування держбанків
- В меншій мірі залучати валютні борги на внутрішньому ринку
- Посилити прозорість первинного ринку нерухомості та захист прав інвесторів.

Плани та наміри НБУ

- Впроваджувати нове регулювання небанківського фінансового сектору
- Завершити розробку вимог щодо запровадження нової структури капіталу
- Запровадити новий норматив ліквідності NSFR
- Встановити вимоги до капіталу на покриття операційного ризику
- Прийняти нову модель регулювання платіжного ринку.

Рекомендації банкам

- Виконувати рекомендації з попередніх звітів:
 - Активізувати роботу з непрацюючими кредитами
 - Консервативно оцінювати кредитний ризик за споживчими кредитами
 - Зменшувати доларизацію балансів
 - Активно залучати і утримувати більш стійкі довгострокові ресурси
 - Дотримуватися програм докапіталізації/реструктуризації за результатами стрес-тестування
 - Зберігати стандарти кредитування та контролювати рівень концентрацій корпоративних позичальників.
- Завершити створення системи управління ризиками
- Впровадити систему управління проблемними активами
- Затвердити збалансовану дивідендну політику
- Розробити та подати в НБУ плани відновлення діяльності.